

II. QUE ÉS L'EDUCACIÓ EN DRETS HUMANS?

...amb el fi que cada persona i cada institució [...] promoguin, mitjançant l'ensenyament i l'educació, el respecte a aquests drets i llibertats...

Preàmbul, Declaració universal dels drets humans

1. Introducció a l'educació en drets humans

Cap definició d'educació en drets humans pot servir davant de les moltes maneres que la gent, jove i gran, entén, posa en pràctica i dóna valor als seus drets i als drets dels altres. El Programa de Joventut per a l'Educació en Drets Humans del Consell d'Europa defineix l'educació en drets humans com:

...programes i activitats educatives que se centren en la promoció de la igualtat de la dignitat humana, conjuntament amb d'altres programes com els que promouen l'aprenentatge intercultural, la participació i l'apoderament de les minories.

La paraula reveladora d'aquesta definició és «conjuntament» ja que l'educació en drets humans poques vegades té lloc fora d'un context específic, i idealment es basa en les necessitats, preferències, habilitats i desitjos dels educands.

La clau per definir l'educació en drets humans és la seva finalitat ja que, sigui amb la metodologia o context que sigui, el seu objectiu final sempre és el desenvolupament d'una cultura dels drets humans. A partir dels elements fonamentals d'aquesta cultura, se'n desprenen els objectius generals de l'educació en drets humans:

- Enfortir el respecte pels drets humans i les llibertats fonamentals;
- Donar valor a la dignitat humana i desenvolupar el respecte per un mateix i per les altres persones;
- Desenvolupar actituds i comportaments que condueixin al respecte dels drets de les altres persones;
- Assegurar una autèntica igualtat de gènere i igualtat d'oportunitats per a dones i homes en tots els àmbits;
- Promoure el respecte, la comprensió i l'apreciació de la diversitat i, en especial, cap a diferents minories i comunitats nacionals, ètniques, religioses, lingüístiques o d'altres tipus;
- Apoderar les persones cap a una ciutadania més activa;
- Promoure la democràcia, el desenvolupament, la justícia social, l'harmonia comunitària, la solidaritat i l'amistat entre els pobles i nacions;
- Fomentar les activitats d'institucions internacionals que tenen per objectiu la creació d'una cultura de la pau, basada en els valors universals dels drets humans, la comprensió internacional, la tolerància i la no-violència.

Educació en drets humans per a infants

La infància és el moment ideal per començar l'aprenentatge permanent sobre i per als drets humans. A més, els objectius de l'educació en drets humans en genèric, que tant abasten, es poden traduir perquè tinguin cabuda en el món dels infants més petits des d'un punt de vista més concret de l'experiència personal a la comunitat, a la família i en les relacions personals que l'infant troba cada dia amb els adults i altres infants. L'aprenentatge dels drets humans busca fomentar els sentiments de confiança i tolerància social,

les bases fonamentals per a tota la cultura dels drets humans:

- Valorar-se un mateix i les demés persones;
- Reconèixer i respectar els drets humans a la vida quotidiana;
- Entendre els propis drets bàsics i ser capaç d'expressar-los;
- Apreciar i respectar les diferències;
- Adquirir actituds per fer front als conflictes d'una forma no violenta que respecti els drets de les altres persones;
- Desenvolupar la confiança dels infants en la seva capacitat d'actuar pels drets humans, així com les seves habilitats per defensar-los i promoure'ls.

Tot i que estiguin al principi de la seva etapa formativa, els infants posseeixen un ampli coneixement sobre el seu món i la gent que hi habita. En la mesura del possible, l'aprenentatge dels drets humans hauria de connectar amb el que l'infant ja sap i il·lustrar-ho. Per exemple, tot i que potser els infants no utilitzin paraules com *justícia*, *igualtat* o *discriminació*, a l'edat de set o vuit anys la majoria d'infants tenen un sentit profund del que és «just».

Coneixements, habilitats i actituds

Quin tipus de coneixements necessiten els infants per entendre els drets humans a la seva vida quotidiana? Quines habilitats i actituds els calen per desenvolupar i mantenir una cultura dels drets humans a la vida real? El PETIT COMPASS vol donar resposta a totes aquestes preguntes, tant amb la informació de suport que facilita als educadors, com amb les activitats que recomana per al treball dels drets humans amb infants. Tot junt conforma un enfocament integral que inclou l'aprenentatge *sobre* els drets humans, l'aprenentatge *per als* drets humans i l'aprenentatge *segons* els drets humans.

Coneixements: aprendre sobre els drets humans

Tot i que el coneixement *sobre* els drets humans varia inevitablement segons la maduresa i les capacitats de l'infant, en general abasta els elements imprescindibles següents:

- Els drets humans proporcionen uns paràmetres de comportament a la família, a l'escola, a la comunitat i en un món més ampli;
- Els principis dels drets humans són universals, tot i que hi pot haver diferents maneres d'interpretar-los i viure'ls;
- Tots els infants tenen drets humans i també la responsabilitat de respectar els drets de les altres persones. Aquests inclouen els drets de protecció, de provisió i els de participació, com ara el d'expressar les seves opinions en els temes que els afecten. Aquests drets s'han posat per escrit a la **Convenció sobre els drets de l'infant** (CDI);
- Existeixen altres documents internacionals que protegeixen els drets humans, com ara la **Declaració universal dels drets humans de les Nacions Unides** (DUDH) i el **Conveni per la salvaguarda dels drets humans i de les llibertats fonamentals**, també conegut com **Conveni europeu de drets humans** (CEDH).

Habilitats: aprenentatge per als drets humans

Els infants necessiten adquirir les habilitats que els permetran participar en la democràcia i contribuir a la construcció d'una cultura dels drets humans. Les habilitats *per als* drets humans inclouen:

- Escolta activa i comunicació: ser capaços d'escoltar diferents punts de vista, d'expressar els propis i d'avaluar ambdós;
- Pensament crític: saber diferenciar entre dades i opinions, ser conscient de prejudicis i preconceptes, reconèixer formes de manipulació;

- Cooperació en el treball en grup i per fer front al conflicte de manera positiva;
- Construcció de consens;
- Participació democràtica a les activitats amb els iguals;
- Expressió amb confiança;
- Resolució de problemes.

Actituds: aprendre segons els drets humans

Els drets humans no són només documents legals que vinculen els Estats, sinó que també són principis sobre com els infants i totes les persones haurien de convida. Precisament perquè són intangibles, i s'expressen principalment a través de les accions que ens n'informen d'ells, els valors i les actituds dels drets humans són la part més difícil de l'educació en drets humans, a la vegada que la més duradora. Els infants aprenen tant o més dels exemples implícits que de les lliçons explícites i, a més, tenen un clar sentit de la hipocresia. Cal que tothom que treballa amb infants esdevingui model dels valors dels drets humans que vol transmetre.

Les actituds per aprendre segons els drets humans inclouen:

- Respecte per un mateix i cap a les altres persones;
- Sentit de responsabilitat cap a les pròpies accions;
- Curiositat, mentalitat oberta i apreciació de la diversitat;
- Empatia i solidaritat envers les altres persones i compromís per donar suport a aquelles els drets de les quals són vulnerats;
- Sentit de la dignitat humana, de la vàlua personal i de la vàlua de les altres persones, independentment de les diferències socials, culturals, lingüístiques i religioses;
- Sentit de la justícia i de la responsabilitat social per vetllar perquè tothom sigui tractat de manera justa;
- Desig de contribuir a la millora de l'escola o la comunitat;
- Confiança en la promoció dels drets humans tant en l'àmbit local com mundial.

Metodologies per a l'educació en drets humans

Atès que les metodologies participatives parteixen de l'assumpció que tothom té el dret a opinar i respecten les diferències individuals, s'han demostrat especialment efectives per a l'educació en drets humans. Més enllà que el contingut inclogui habilitats, actituds, valors i acció, cal una estructura educativa que sigui «horitzontal» més que «jeràrquica». L'estructura democràtica fa participar cada individu i l'apodera per pensar i interpretar de manera independent. L'anima a fer una anàlisi crítica de situacions de la seva vida real i el pot portar a dur a terme accions conscients i apropiades de promoció i defensa dels drets humans. En altres paraules, per tal de ser efectiva, l'educació en drets humans ha d'oferir a l'infant un context que l'acompanyi i on els drets de cadascun dels infants siguin respectats.

Les metodologies que es descriuen a continuació s'utilitzen en una àmplia varietat de contextos educatius, tant formals com no formals, amb un nombre il·limitat de temes. Tot i així, tenen unes característiques en comú que les fan especialment adequades perquè persones de totes les edats aprenguin en els drets humans:

- Respecte per l'experiència de l'infant i reconeixement d'una varietat de punts de vista;
- Promoció de l'enriquiment personal, l'autoestima i el respecte per l'infant individual;
- Capacitació dels infants perquè determinin què és el que volen saber i busquin informació de manera autònoma;
- Implicació activa de tots els infants en el seu propi aprenentatge amb el mínim d'escolta passiva;

- Creació de contextos d'aprenentatge no jeràrquics, democràtics i cooperatius;
- Promoció de la reflexió, l'anàlisi i el pensament crític;
- Promoció tant de les respostes subjectives i emocionals, com de l'aprenentatge cognitiu;
- Promoció del canvi de comportaments i actituds;
- Èmfasi en el desenvolupament d'habilitats i una aplicació pràctica de l'aprenentatge;
- Reconeixement de la importància del sentit de l'humor, la diversió i el joc creatiu per a l'aprenentatge.

Les activitats del PETIT COMPASS combinen una varietat de mètodes i tècniques amb aquestes característiques. Els educadors haurien de ser en tot moment conscients que alguns mètodes poden no ser apropiats per a alguns grups d'origens culturals diversos, o amb necessitats especials (p. ex. contacte físic, arts gràfiques, etc.), o que requereixin recursos poc familiars o no disponibles (p. ex. accés a Internet, recursos de la biblioteca, etc.). Cal abordar cada activitat amb l'expectativa que l'educador adaptarà les metodologies per tal que donin resposta a les necessitats dels infants i al marc social i cultural en el qual viuen.

Educació no formal

Moltes de les eleccions i adaptacions que fa l'educador depenen de la composició del grup, l'edat dels infants, les habilitats del mateix educador i el context en què viuen i treballen. Una consideració important és si el context per a l'educació en drets humans és formal, no formal o informal.

L'educació formal es refereix al sistema d'ensenyament estructurat que va de l'educació primària a l'ensenyament superior, i pot incloure també programes especialitzats per a la formació tècnica i professional. Els actors principals són les escoles i una varietat d'institucions d'ensenyament superior. La Declaració i la Convenció dels drets de l'infant estableixen que tots els infants haurien de rebre educació formal primària com a mínim.

L'educació no formal es refereix a qualsevol programa d'educació intencional, voluntari i planificat, tant personal com social, que tingui com a objectiu la transmissió i posada en pràctica de valors, i que desenvolupi una gran varietat d'habilitats i competències per a la vida democràtica. L'educació no formal per a infants pot incloure les activitats extraescolars, les activitats no curriculars a les escoles, els campaments d'estiu i els centres d'educació en el lleure. L'educació no formal posa èmfasi en un enfocament participatiu de l'aprenentatge.

L'educació informal es refereix al procés involuntari que dura tota la vida, a través del qual tothom adquireix actituds, valors, habilitats i coneixements a partir de les influències educatives, recursos del seu propi entorn, així com de l'experiència quotidiana (p. ex. la família, el veïnat, la biblioteca, els mitjans de comunicació, la feina, el joc, etc.).

L'educació formal, no formal i informal són complementàries i elements de l'aprenentatge permanent que es reforcen recíprocament. Les activitats del PETIT COMPASS han estat dissenyades per ser prou flexibles perquè es facin servir en tots aquests contextos: a l'escola, en centres d'educació en el lleure, en casals de joves, en campaments, en contextos de treball social i amb la família.

Introducció a l'educació en drets humans amb infants

Així com els drets humans formen part de l'experiència quotidiana de tothom, l'educació en drets humans hauria d'integrar-se en l'aprenentatge constant dels infants. El PETIT COMPASS no està pensat ni recomanat com un «curs» de drets humans, sinó com un recurs per augmentar la consciència i comprensió dels infants sobre els drets humans en el context de les seves vides. És important buscar oportunitats per vincular els drets humans a allò que passa a l'escola, a la comunitat i al grup d'infants amb els quals treballem: un conflicte al pati, actituds negatives contra les minories o l'exclusió sexista de les

neses d'algunes activitats concretes. D'altra banda, cal evitar enfocar els drets humans només des de la perspectiva de les vulneracions; hem de posar l'èmfasi en el fet que cada dia gaudim de drets humans.

Una finalitat principal de l'educació en drets humans és l'acció a favor dels drets humans, estimular i desenvolupar les habilitats dels infants per tal de prendre mesures adequades i amb sentit per fer front a qüestions relatives als drets humans. Per als infants, aquestes accions es poden donar entre individus, com ara resoldre conflictes dins del grup o la família o potser canviant el seu comportament cap a germans i germanes. Però l'acció també pot tenir lloc en la comunitat més àmplia, així com amb la celebració del Dia internacional dels drets humans o organitzant una exposició d'art amb el tema dels drets humans. Com més petits siguin els infants, més necessitaran de l'educador en el plantejament i l'execució de projectes més complexos.

El dret a l'educació en drets humans

L'educació en drets humans és un dret fonamental per si mateix, i també una responsabilitat: el Preàmbul de la DUDH exhorta «cada persona i cada institució» que «promoguim, mitjançant l'ensenyament i l'educació, el respecte a aquests drets i llibertats». L'article 26.2 de la DUDH afirma que:

L'educació tendirà a [...] l'enfortiment del respecte als drets humans i a les llibertats fonamentals; promourà la comprensió, la tolerància i l'amistat entre totes les nacions i grups ètnics o religiosos, i fomentará les activitats de les Nacions Unides per al manteniment de la pau.

El **Pacte internacional de drets civils i polítics** (PIDCP) declara que «cap govern es pot interposar en el coneixement del seu poble sobre [els seus drets]».

És més fàcil que es vulnerin els drets d'aquelles persones que no els coneixen, perquè, a més, sovint els manca el llenguatge i el marc conceptual per fer-ne una defensa efectiva. Així doncs, aquesta és encara una raó més per introduir l'educació en drets humans amb infants.

Cada vegada més augmenta el consens que reconeix com a imprescindible l'educació per a, sobre i segons els drets humans arreu del món a fi d'obtenir una educació de qualitat, ja que pot contribuir a la construcció de societats lliures, justes i pacífiques. L'educació en drets humans també es reconeix cada vegada més com una estratègia efectiva per evitar la vulneració dels drets humans.

L'educació en drets humans i altres àmbits educatius

El PETIT COMPASS s'estructura al voltant de tretze temes relacionats amb els drets humans, cadascun vinculat directament a un o més drets humans en concret (vegeu Capítol V per a una explicació sobre aquests temes):

- Ciutadania
- Democràcia
- Discriminació
- Educació i lleure
- Medi ambient
- Família i atenció alternativa
- Igualtat de gènere
- Salut i benestar
- Mitjans de comunicació i Internet
- Participació
- Pau

- Pobresa i exclusió social
- Violència

Cap d'aquests temes és més important que un altre. Ans el contrari, estan tan interrelacionats que el tractament de qualsevol d'ells ofereix un vincle amb qualsevol altre. Això és una conseqüència directa de què els drets humans siguin **indivisibles, interdependents i interrelacionats**: no es poden tractar de manera aïllada, perquè estan tots connectats entre ells de diverses maneres.

El diagrama següent mostra aquesta interdependència. Els temes en el cercle exterior es difuminen l'un en l'altre, igual que es fusionen les esferes educatives en el cercle interior. D'aquesta manera, cal interpretar l'anàlisi següent com una descripció entre d'altres, però que hauria d'ajudar a il·lustrar la manera en què diferents temes són d'importància per als diferents àmbits educatius actuals, i també com aquests àmbits coincideixen en part els uns amb els altres.

